

káció problémáira való rávezetést, ráismerést, hiszen a szaknyelvi kommunikáció döntően interkulturális szakmai kommunikációként jelenik meg: teljesen vagy részben eltérő nyelvek, részben eltérő hagyományok és részben eltérő szakmai kultúrák között. Azt is elmondhatjuk, hogy a leghasználtabb szakmai (anya)nyelv, az angol példaanyagán és hivatkozási anyagán mindenki számára valószínűleg nyelvileg is érthetőek és értelmezhetőek a példák és az összevetések. Ez az összevető módszer rávilágít számos olyan problémára is, ami a szakmai nyelv és stílus formálói, a szakszókincs alkotói – a különböző szakmák képviselői – számára igen lényegesek.

A mű tematikai, tartalmi, szerkesztési, enciklopédikus és didaktikus erényei azt eredményezték, hogy egy többfunkciós és sokcélú használatra alkalmas mű született, ami szakkönyvként, monográfiaként, tankönyvként, kézikönyvként egyaránt használható. A felhasználó pedig lehet: kutató, oktató, szakfordító, diák, a tudományos-szakmai élet bármely területének képviselője, a szaknyelv bármely használója vagy annak alkotója, sőt a laikus olvasó is megtalálja a maga témáját, résztemáját a könyvben. A könyv tematikus elrendezése és szerkezeti adottságai pedig lehetővé teszik a részolvasást: szakmai, egyéni érdeklődés vagy igény szerint válogatva az önállóan is megálló fejezetek között.

Sturcz Zoltán

Koltay Tibor: A referálás elmélete és gyakorlata

Könyvtári Intézet, Továbbképzés felsőfokon. Budapest, 2003.

Nehéz helyzetben van az a szakember, aki szakterületének többé-kevésbé jól ismert köreit elhagyva, egy számára ismeretlen közegben próbál egy több tudományterületet is érintő, interdiszciplináris kérdéseket bemutató könyvet ismertetni. A szerző már eddigi írásaiban is lehetőleg olyan kérdéseket érintett, melyek a nyelvészet és a könyvtártudomány metszetén mozognak, hol az egyik, hol a másik pontra helyezve a hangsúlyt.

Személyében olyan szakembert ismerhettünk meg, aki szerencsésen ötvözi magában mind az elméleti, mind a pragmatikus megközelítések iránti fogékonyságot.

A tartalomfeltárás ezen területére KOLTAY már az 1980-as években rátalált, és azóta is következetesen kutatja a referálást, a szövegfeldolgozást, és a különböző módszerek leírásával, szabályainak kidolgozásával a feltárás korrekt esélyét adja az olvasó kezébe.¹ A könyv témaválasztása különösen aktuális, hisz többek között az Európai Unió pályázatok között is fontos helyet foglal el az E-content program, melynek két alpontja is foglalkozik a tartalomszolgáltatással². Ehhez szorosan kapcsolhatók a KOLTAY által kutatott témakörök. A szerző olyan munkát ad kezünkbe, amely bár látszólag közismert

¹ KOLTAY TIBOR: Annotáció, referátum, rezümé, recenzió = *Könyvtári Híradó*, 31. 1987. 5. 7.

KOLTAY TIBOR: A referálás jövőjéről = *Orvosi Könyvtáros*, 27. 1987. 1/2. 131-135.

KOLTAY TIBOR: Miért nehéz jó referálási instrukciót készíteni? = *Orvosi Könyvtáros*, 28. 1988. 2. 173-179.

KOLTAY TIBOR: Referátumtípusok az Intermedben = *Orvosi Könyvtáros*, 28. 1988. 4. 398-403.

KOLTAY TIBOR: Adalékok a referálás jövőjének problémaköréhez = *Orvosi Könyvtáros*, 29. 1989. 2/3. 251-257. Bibliogr. stb.

² A többnyelvű és multikulturális európai digitális tartalomfejlesztés elősegítése, valamint a digitális tartalomfejlesztés.

fogalmakat mutat be, mégis megállapíthatjuk, hogy egy ilyen összefoglaló, tudományos tárgyalásnak nem volt előzménye. Az író pontosan körüljárja a fogalmakat, definíciókat ad, példákkal illusztrál, összefüggésekre mutat rá, áttekinti a szakirodalmat, és a téma szinte valamennyi árnyalatát bemutatja. KOLTAY elhivatottsága az első oldalaktól érezhető és nyilvánvaló. Autentikus feldolgozásról van szó, mivel eddigi munkássága alapján a szűkebb témakör, a referálás legjelesebb hazai képviselőjét is tisztelhetjük benne.

A bevezetőben világosan kirajzolódnak a célok, melyek megválaszolására, teljesítésére KOLTAY TIBOR következetesen vállalkozik a műben. A Miről? Kinek? Miért? kérdésekre valóban releváns válaszokat kapunk. Nyilvánvalóvá válik, hogy a sumér kultúráig visszavezethető referálásnak, valamint a folyóiratok, gyűjteményes kötetek közleményei tudományos rendszerezésének van jövője, sőt egyre nagyobb szükség lesz rá. A témára, ellentétben a formai és tartalmi feltárás több területével, nem jellemző a szabványosítás, ilyen módon elengedhetetlenül szükséges az ilyen és ehhez hasonló könyvek megjelentetése. KOLTAY könyvével azonban nemcsak a könyvtárosok, hanem minden olyan szakember is segítséget kap, működjön bármely területen is, aki valamely tudományos munka tömörítésével, referálásával, bemutatásával foglalkozik.

A bevezető után három nagy részre oszlik a könyv. *A referálás elmélete, A referálás gyakorlata és Az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása a referálás modelljeiben* című fejezetek világosan és logikusan rajzolják ki a szerző gondolkodását, és az olvasó számára könnyen követhetővé teszik a művet. Ez a tény annál is inkább fontos, mert a KOLTAY TIBOR által megcélzott csoportok (az informatikus könyvtáros hallgatók, illetve azok a kutatók, akik cikkeikhez saját maguk írják absztraktjaikat) ilyen felépítésű művel kapják a legnagyobb segítséget munkájukhoz. *A referálás elmélete* című részben nemcsak a szűkebb témát járjuk körül, hanem tágabb kontextusba helyezve kaphatunk képet a hagyományos és gépi referálásról, az autoreferálásról, valamint a rokon műfajokról. Mindezeket túl a referáló személyére vonatkozóan is olvashatunk meghatározást és elvárásokat a műben. Érdekessége a fejezetnek, hogy felsorakoztatja a referátummal kapcsolatos idegen nyelvű terminológiát, rámutatva a fogalmak esetleges specifikus jelentésére, életjelenségeire is. Bizonyítást nyer a következő megállapítás: „Az a tradicionális vélemény ugyanis, miszerint minden szakember tárgyismereténél fogva tud referátumot írni, aligha tartható, bármennyire is hozzátartozik a tudományos munka hétköznapjaihoz.”³

A referálás a szöveg újraalkotása, és elkészítésének módszereit tekintve párhuzamba állítható a megértéssel. A munkafolyamat legnagyobb nehézsége a műveletek komplexitása. A szövegben megjelenő gondolatokat, jelentéseket nem kezelhetjük izoláltan. Megértésüket a tudatunkban meglévő ismereteinken túl a szöveg már előzően megismert részei befolyásolják.

A referálás folyamatának megközelítésekor a meghatározó tényezőknek külön részt szentel a szerző. Közülük is kiemelten foglalkozik az elsődleges szöveggel, a referálóval, a felhasználókkal, a megrendelőkkel, valamint a referálás tevékenységét meghatározó normákkal, szabványokkal. Itt mutatkozik meg igazán a munkafolyamatok nyelvészeti megalapozottságának szükségessége. A szövegtipológiák, a kontextus, a mikro-, makro- és szövegsemantikai nyelvi elemzés mind-mind szerepet kapnak. Ugyanakkor a tarta-

³ KOLTAY TIBOR: *A referálás elmélete és gyakorlata*. Könyvtári Intézet, Budapest, 2003. 24.

lomelemzés eszközei között a formális logika, a kognitív pszichológia, az alkalmazott informatika elemei is megtalálhatók.

Második fejezetében az író egy angol nyelvű mintaszöveg alapján bemutatja a referátumkészítés gyakorlatát. Függelékében az alapszöveg német, spanyol és francia nyelvű változatát is megadja. Módszerével nemcsak a referátumkészítőknek ad kézzelfogható segítséget, hanem a nyelvtanításban és tanulásban is hasznosítható eszközt kapunk.

A befejező részben a szerző elénk tárja a szakirodalom ismert grafikus modelljein túl saját, integrált modelljét is.

Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy a munka különleges erénye az, hogy KOLTAY TIBOR szerencsére nem rejti véka alá sem nyelvészi, sem könyvtárosi elkötelezettségét, amely nemcsak jól szemlélteti a téma interdiszciplináris jellegét, hanem egyúttal szinte észrevétlenül bevezeti az olvasót azokba a terminológiai kérdésekbe, melyek ismerete nélkülözhetetlen a téma tárgyalásakor.

A szerző forrásismerete lenyűgöző. Bibliográfiájában a téma teljes hazai és nemzetközi áttekintését adja.

Hajdu Ágnes

B. Fejes Katalin: A tankönyvszöveg szintaktikai jellemzői

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2002. 214 p.

Közoktatásunk egyik sajátossága, hogy számos lehetőséget kínál a tankönyvkutatás számára a tankönyvpiacon megjelent kötetek mennyisége és változatossága révén. Az e területtel foglalkozó hazai szakemberek száma azonban kevés. A rendszerezett és igényes tankönyvkutatásnak – amely a tankönyvet a különböző probléma- és tudományterületek médiumaként kezeli – egyik kiemelkedő példája e jelen kötet, amelyben a szerző a nyelvtudomány kandidátusaként, a szövegszintaxis kutatójaként, valamint számos önálló tudományos könyv és tankönyv szerzőjeként tudásanyagának összefoglalását adja. A könyvben bemutatott kutatás nem a tartalmi oldal, hanem a feldolgozási módok felől közelít a tankönyvi szövegek és e szövegek mondatszerkezeti jellemzői felé.

A kötet a tankönyvi szövegek érthetőségét vizsgálja. A kutatás célja azonban nemcsak egy korosztályhoz (5-8. osztály) szóló tankönyvi szövegek adott szempontrendszerrel történő elemzése. A szerző a tankönyvi szövegek szintaxisát az adott korosztály írott szintaxisával veti össze, így átfogó képet kaphatunk arról, hogy egy bizonyos korosztályhoz szóló tankönyvi szövegek mennyire segítik vagy éppen gátolják a szövegértési kompetencia kialakulását, amely a különböző teljesítménymérések és képességkutatások során vizsgált tudás egyik alapja.

Mint azt B. FEJES KATALIN a könyv előszavában kifejti, a tankönyvszöveget mint szakszöveget vizsgálja. A kötetben publikált kutatások a 2000-ben elnyert Széchenyi Professzori Ösztöndíjra benyújtott pályázatban valósultak meg, a munka első összefoglalása habilitációs értekezésésként készült el (*A koreferencialitás és a szintaxis szerveződése művészi, valamint iskolai szövegekben*).

A szerző a könyv bevezetőjében kitér azokra a társtudományokra, amelyek a tankönyvek mondat- és szövegalkotásának feltárásában segítségül hívhatók. Példamutatóak az 1980-as években beinduló nemzetközi tankönyvkutatások, a gyermeknyelvkutatás ha-